

УДК 343.851

ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИНАМ У СФЕРІ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, ЩО ВЧИНЯЮТЬСЯ СЛУЖБОВИМИ ОСОБАМИ

Дунас Михайло Омелянович,
здобувач (Львівський університет
бізнесу та права, м. Львів, Україна)

У статті розглядаються поняття та зміст інформаційно-аналітичного забезпечення запобігання злочинам у сфері господарської діяльності. Визначено організаційні проблеми щодо отримання даних з рахунків державних правоохоронних та контролюючих органів. Окреслено основні завдання інформаційно-аналітичного забезпечення профілактики злочинів у сфері господарської діяльності. Розглянуто порядок використання інформаційних ресурсів при плануванні запобігання злочинам у цій сфері. Сучасні процеси глобалізації соціально-економічного життя є визначальним фактором, що обумовлює динаміку розвитку злочинності у сфері господарської діяльності, що стає системною і поширюється на споживчий ринок енергоресурсів, агропромисловий комплекс, бюджетну сферу та тому подібне. Посадові особи використовують банківський сектор для легалізації доходів від фіктивної підприємницької діяльності, сектора тіньової економіки тощо. З метою запобігання подібним злочинам правоохоронні органи потребують повної інформаційно-аналітичної підтримки, яку сьогодні необхідно удосконалити. Сучасні процеси глобалізації суспільно-політичного життя є визначальним фактором, що обумовлює динаміку розвитку злочинності у сфері господарської діяльності, яка стає систематичною. Адекватна реакція на ці зміни вимагає постійного вдосконалення діяльності правоохоронних органів, розширення внутрішнього та міжнародного співробітництва, яке на сьогодні включає не тільки спільну діяльність, але й скоординовану інформаційно-аналітичну роботу, обмін інформацією та оцінку з різних точок зору.

Інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності правоохоронних органів щодо запобігання злочинам у сфері господарських злочинів ґрунтується на правових, організаційних, технічних та методичних засадах збору, обробки, зберігання і використання інформації щодо запобігання зазначеним злочинам. Відповідна інформація поділяється на кримінологічну (зовнішню) та організаційну (внутрішню). В залежності від нормативно-правових актів інформаційне забезпечення поділяється на рівні: надвідомче, міжвідомче, відомче і міжнародне.

Ключові слова: злочини, господарська діяльність, запобігання, інформаційне та аналітичне забезпечення, інформація, бази даних.

INFORMATION-ANALYTICAL SUPPORT FOR PREVENTION OF CRIMES COMMITTED IN THE SPHERE OF ECONOMIC ACTIVITY BY OFFICIALS

Dunas Mykhailo Omelianovych,
Degree Seeking Applicant
(Lviv University of Business and Law,
Lviv, Ukraine)

The article deals with the concept and content of informational and analytical support for the prevention of crimes in the field of economic activity. The organizational issues concerning obtaining data from the accounts of state law enforcement and controlling bodies are determined. The main tasks of informational and analytical maintenance of

preventive activity for crimes in the field of economic activity are outlined. The order of use of information resources on their use during planning of prevention of crimes in the given sphere is considered. Modern processes of globalization of social and economic life are the determining factor that determines the dynamics of crime development in the field of economic activity, which becomes systematic and extends its sphere of activity to the consumer market of energy resources, agro-industrial complex, budget sphere, etc. Officials use the banking sector to legalize revenues from fictitious entrepreneurial activities, the shadow economy sector, and so on. In order to prevent such crime, law enforcement agencies need full information and analytical support, which needs to be improved today. Modern processes of globalization of social and political life are the determining factor that determines the dynamics of the development of crime in the field of economic activity, which becomes systematic. Adequate response to these changes requires continuous improvement of the activities of law enforcement agencies, expansion of domestic and international cooperation, which today includes not only joint operations, but also coordinated information and analytical work, information exchange and evaluation from different points of view.

Information and analytical support of the activity of law enforcement agencies in the field of prevention of crimes in the field of economic crimes is based on legal, organizational, technical and methodological bases for the collection, processing, storage and use of information on the prevention of such crimes. The relevant information is divided into criminological (external) and organizational (internal). Depending on the normative legal acts, information provision is divided into levels: subordinate, inter-departmental, departmental and international.

Key words: crimes, economic activity, prevention, information and analytical support, information, databases.

Постановка проблеми. Сучасні процеси глобалізації суспільного та економічного життя є визначальним фактором, що обумовлює динаміку розвитку злочинності у сфері господарської діяльності, яка набуває характеру системності й розширює сферу своєї діяльності на споживчому ринку енергоносіїв, агропромислового комплексу, бюджетній сфері тощо. Службові особи використовують банківський сектор для легалізації доходів, отриманих від фіктивної підприємницької діяльності, тіншового сектору економіки тощо. З метою запобігання такій злочинності правоохоронним органам необхідно повне інформаційно-аналітичне забезпечення, яке на сьогодні потребує удосконалення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Основи інформаційного забезпечення запобігання злочинам досліджували вчені Г.А. Аванесов, Ю.М. Антонян, О.М. Бандурка, Л.Д. Гаухман, О.Ф. Гіда, В.В. Голіна, Л.М. Давиденко, І.М. Даньшин, О.М. Джужа, А.І. Долгова, А.Е. Жалінський, А.П. Закалюк, О.Г. Кальман, І.І. Карпець, Я.Ю. Кондратьєв, О.М. Литвак, Ю.Ю. Орлов, О.О. Юхно, О.М. Яковлев й інші.

Метою статті є визначення поняття та завдання інформаційно-аналітичного забезпечення підрозділів правоохоронних органів у протидії злочинам у сфері господарської діяльності.

Виклад основного матеріалу. Сучасні процеси глобалізації суспільного та політичного життя є визначальним фактором, що обумовлює динаміку розвитку злочинності у сфері господарської діяльності, яка набуває характеру системності. Форми діяльності кримінальних структур диверсифікуються, поєднуючи у собі дії «загальнокримінального» та економічного характеру, намагання налагодити корупційні зв'язки в органах влади та управління на усіх рівнях. При цьому змінюється й структура кримінальних організацій – від ієрархії до кримінальної мережі та їх поєднання відповідно до змін ситуації, нових можливостей та намірів. Адекватне реагування на ці зміни

вимагає постійного удосконалення діяльності правоохоронних органів, розширення внутрішнього та міжнародного співробітництва, яке сьогодні включає не тільки проведення спільних операцій, але й узгоджену інформаційно-аналітичну роботу, обмін інформацією та проведення її оцінки з різних точок зору.

Інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності правоохоронних органів щодо запобігання злочинам у сфері господарських злочинів – це діяльність основана на правових, організаційних, технічних та методичних основах із метою збору, обробки, зберігання і використання інформації щодо запобігання зазначеним злочинам. Відповідна інформація поділяється на кримінологічну (зовнішню) та організаційну (внутрішню). В залежності від нормативно-правових актів інформаційне забезпечення поділяється на рівні: надвідомче, міжвідомче, відомче і міжнародне [1, с. 148].

Тлумачний словник української мови вказує, що інформація – це відомості про які-небудь події, чиясь діяльність та інше [2, с. 239]. Дані – це різні відомості, показники, необхідні для ознайомлення з ким-, чим-небудь, для характеристики когось або для певних висновків, рішень [3, с. 60]. Вони можуть бути збережені, опрацьовані, передані, але характер інформації вони мають лише тоді, коли набувають змісту і форми, придатної для керівництва (тобто для прийняття рішень). Цілком очевидно, що наведена схема стосується й управління в такій сфері правоохоронної діяльності, як боротьба зі злочинністю [4, с. 66].

Правильна організація інформаційно-аналітичного забезпечення управління запобігання злочинам включає систематичне накопичення вірогідної інформації, всесторонньо характеризує оперативну обстановку, її своєчасний і якісний аналіз і прогноз.

Однією з умов підвищення рівня організації протидії злочинам у сфері господарської діяльності є сучасне і повне інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності підрозділів правоохоронних органів з використанням статистичних, довідкових та інших відомостей з метою виявлення всіх обставин вчинення злочинів у цій сфері.

Проте проведене нами опитування працівників Департаменту захисту економіки показало, що якість, об'єм і своєчасність інформації про причини та умови вчинення злочинів у сфері господарської діяльності, що поступає, задовольняє їх лише на 45%. Така ситуація обумовлена насамперед недоліками наявного інформаційно-аналітичного забезпечення управління і її організації.

Найважливіша особливість процесу управління полягає в його інформаційній природі. Можна сказати, що управління починається і закінчується роботою з інформацією. Багато працівників різних сфер управління до 70% робочого часу витрачають на пошук, збір, обробку, передачу інформації.

Дослідження правопорушень у сфері господарської діяльності мають здійснюватися з максимальною обережністю, щоб службові особи не дізналися про перевірку та не знищили докази проти себе, не змусили потенційних свідків до неправдивих свідчень. Виходячи з аналізу отриманої інформації необхідно здійснити наступні заходи:

- вивчити структуру та умови роботи організації, в якій працює службова особа, яка стала підозрюваним;
- ознайомитися з колом її обов'язків, щоб знати, чи може службова особа вчинити те чи інше діяння;
- витребувати та вивчити необхідні документи з метою ознайомлення з порядком їх виконання, з постановкою обліку, звітності, постановкою на контролю, щоб переконатися, чи було діяння, за яке, можливе кримінальне переслідування;
- вивчити матеріали, які знаходяться в органах внутрішніх справ, прокуратури (наприклад, заява, за якою було відмовлено в порушенні кримінальної справи або припинено кримінальну справу);
- провести перевірки зазначеної організації, в тому числі вище стоячими органами;

- отримати консультації у відповідних спеціалістів (наприклад, у бухгалтера-ревізора, технолога);
- отримати пояснення у службових осіб та громадян [5, с. 149].

Найчастіше джерелами отримання такої інформації про протиправні діяння службових осіб у сфері господарської діяльності, є: опитування (27%), огляд бухгалтерських документів (11%), зняття інформації з комп'ютерних мереж (6%), акти ревізій (15%), зняття інформації з каналів зв'язку (19%) та інше (22%).

О.М. Джужа і Ю.Ю. Орлов зазначають, що з метою виявлення господарських злочинів здійснюється шляхом вивчення засобів масової інформації, відомостей з мережі Інтернет, банківських проводок у комп'ютерних мережах, трафіків телефонних переговорів тощо [6, с. 37].

В Україні більшість шляхів «відмивання» коштів пов'язані з використанням фінансових інструментів – фінансових операцій (банківські розрахунки, електронна пошта, система «банк-клієнт», оформлення страховок тощо). У державі вже існують відповідні передумови щодо створення загальної системи інформаційного забезпечення протидії «відмиванню» коштів. Постановою Кабінету Міністрів України від 10 грудня 2003 р. № 1896 передбачено створення Єдиної державної інформаційної системи у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом. Відповідно до програми створення цієї системи, передбачено користування інформаційними ресурсами баз даних державних органів за такими напрямками:

НПУ: відомості про адміністративні правопорушення, відомості про реєстрацію транспортних засобів, відомості про викрадені автотранспортні засоби, зброю, номерні та антикварні речі;

Міністерства фінансів :перелік ліцензій, виданих на операції з дорогоцінними металами, та ліцензій, виданих організаторам лотерей;

Міністерство економіки: відомості про суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, які порушили законодавство під час здійснення зовнішньоекономічних операцій та до яких застосовано спеціальні санкції, передбачені ст. 37 Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» та інше;

Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку: реєстр професійних учасників ринку цінних паперів (торговців, зберігачів, депозитаріїв, реєстраторів, компаній з управління активами інститутів спільного інвестування, інвестиційних управителів інвестиційних фондів тощо [7, с.14–15].

Також інформація про злочини у сфері легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, може бути отримана оперативними підрозділами ОВС України від: Державного комітету фінансового моніторингу у вигляді узагальнених матеріалів; громадян та організацій, які не є суб'єктами фінансового моніторингу; у ході розслідування інших злочинів, які є предикатними до даного виду злочинів; здійснення економіко-правового аналізу сфери економічних відносин структурними підрозділами правоохоронних органів; результати здійснення оперативно-розшукової діяльності [8, с. 55].

Процес інформаційного забезпечення протидії злочинам у сфері господарської діяльності – це низка послідовних і логічно пов'язаних етапів, а саме: збирання інформації на об'єктах господарської діяльності та здобування додаткових відомостей з економічного аналізу даних структур про зовнішні та внутрішні умови функціонування кримінальних структур, обробка зібраної інформації, що характеризує бухгалтерський облік господарської діяльності, та її аналіз; оцінка змін стану економічної діяльності у порівнянні з базовим (попереднім) періодом; оцінка реалізації поставлених завдань, планових заходів та відхилень від прогнозів; формулювання висновків за результатами аналізу, підсумкова оцінка оперативної обстановки [9, с. 47].

Особливості пошуку даних будь-якій сфері економічних відносин зумовлюються відповідною специфікою методики отримання первинної інформації. Частково методи, які при цьому застосовуються, збігаються із загальновизнаними методами вивчення господарської діяльності – спостереженням, вивчення бухгалтерських звітів, договірних відносин тощо. Загальною характеристикою методів акцентується увага передусім на тому, що працівники крім загальних методів пізнання використовували методи, які характерні окремим специфічним економічним відносинам.

Наприклад, при появі підозри щодо зловживань службовим становищем відповідальних осіб за проведення фінансового моніторингу на об'єкті для нього встановлюється додаткове вивчення їх матеріалів.

Для того, щоб уникнути таких зловживань з боку посадових осіб суб'єкта первинного фінансового моніторингу необхідно здійснювати:

- участь у перевітках, здійснюваних органами контролю (регулятори фінансових ринків – суб'єкти державного фінансового моніторингу);
- аналіз кримінальних проваджень, порушених за фактами інших господарських злочинів, які чинним законодавством передбачені як предикатні щодо відмивання коштів;
- відпрацювання окремих суб'єктів господарської діяльності, стосовно яких отримана інформація з Держфінмоніторингу про підозрілість здійснених трансакцій;
- відпрацювання окремих суб'єктів господарської діяльності, стосовно яких одержана інформація про збитковість фінансового стану за звітний період, за наявності значних грошових потоків через розрахункові рахунки за той самий період;
- аналіз повідомлень у засобах масової інформації, мережі Інтернет тощо;
- метод економіко-правового аналізу (на підставі вже отриманих документів-відповідей на запити, повідомлень з органів контролю тощо).

Для застосування економіко-правового аналізу потрібно мати відповідні навички роботи з фінансовими документами, порівнюючи чи ті чи інші дії з нормами чинного законодавства. Але виявлення первинних ознак злочину з легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, об'єктивно є прерогативою оперативних працівників і саме тому їм необхідно знати загальну методику економічного аналізу, зміст фінансових операцій, що мають місце на фінансовому ринку тощо, а також здійснювати прогнозування щодо правомірності будь-яких дій суб'єктів підприємництва та наявності підозрілості у виконаних фінансових операціях в причетності їх до відмивання коштів.

Необхідно зазначити, що перевірка отриманої інформації, із зазначених джерел, здійснюється за допомогою сил, засобів правоохоронних органів. При цьому перед підрозділами постає двоєдине завдання: отримати не лише достатні фактичні дані щодо ознак легалізації, а й передусім підтвердити факт того, що дії з легалізації здійснено з коштами чи майном, котрі одержані саме в наслідок вчинення злочину, що відповідає вимогам ст. 209 Кримінального кодексу України.

Інформація, яка може вказувати на діяльність службових осіб щодо відмивання коштів, здобутих злочинним шляхом це:

- фінансові операції службових осіб підприємства, організації, установи не мають явного економічного сенсу, не відповідають характеру діяльності підприємства;
- наявність нестандартних або значно складних інструкцій з порядку проведення розрахунків підприємства, що відрізняються від звичайної практики, яка використовується цим підприємством, або від звичайної ринкової практики;
- внесення службовими особами підприємства до раніше узгодженої схеми проведення фінансово-господарської операції (операцій) безпосередньо перед початком її реалізації значних змін;

- передавання службовими особами підприємства доручення про здійснення фінансово-господарської операції через представника;
- явна невідповідність фінансово-господарських операцій, що проводяться службовими особами підприємства за участю банку.
- З метою отримання вказаної інформації правоохоронні органи здійснюють заходи з перевірки:
 - державних органів, які здійснюють реєстрацію суб'єктів господарської діяльності, засновницькі та статутні документи;
 - податкових органів – всі відомості, що стосуються діяльності конкретної юридичної або фізичної особи та сплати ними необхідних податків;
 - митних органів відомості про зовнішньоекономічну діяльність юридичної або фізичної особи;
 - банківських установ, в яких відкрито рахунки підприємства (про рух грошових коштів);
 - облікових даних (комп'ютерних банків) з державних і контролюючих органів та інше.

М.В. Корнієнко зазначає, що першочергового значення щодо боротьби з вказаними злочинами набувають заходи з вивчення фінансового стану службових осіб, які звертаються в банківську систему з метою проведення фінансових операцій [10, с. 205].

Повнота інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності з запобігання злочинам у сфері господарської діяльності багато в чому залежить від зосередження у певному порядку (наприклад, у спеціалізованих комп'ютерних банках даних) відомостей: про стан боротьби зі злочинністю на обслуговуваній території (соціально-економічна, демографічна, географічна характеристика діяльності господарських підприємств, схеми банківських перерахунків); договірні відносини, та схеми розстановки сил і засобів правоохоронних органів; перелік службових осіб, які найчастіше вчиняють господарські злочини та у яких сферах; місця та господарські об'єкти, що найбільше уражені злочинними посяганнями.

Висновки. Таким чином, інформаційно-аналітичне забезпечення підрозділів правоохоронних органів забезпечує вирішення наступних завдань: надходження та накопичення інформації про стан та тенденції господарської злочинності, причини та умови, що сприяють зазначеним злочинним проявам; розстановку та використання сил та засобів у протидії зі злочинністю у сфері господарської діяльності; планування запобіжної діяльності.

Список використаних джерел:

1. Джужа О.М., Василевич В.В., Гіда О.Ф. Профілактика злочинів : підручник / за заг. ред. проф. О.М.Джужа. Київ : Атіка, 2011. 720 с.
2. Тлумачний словник української мови / укл. Т.В. Ковальова, Л.П. Коврига. Харків : Син текст, 2007. 672 с.
3. Українсько-російсько-англійський словник ділової людини. Київ : Україно-фінський інститут менеджменту і бізнесу, 1998. 560 с.
4. Твердовський М.Д. Інформаційне забезпечення ОРД щодо протидії відмиванню доходів, одержаних злочинним шляхом. *Проблеми застосування інформаційних технологій, спеціальних технічних засобів у діяльності ОВС, навчальному процесі, взаємодії з іншими службами*. Матеріали науково-практичної конференції проведеної у Львівському державному університеті внутрішніх справ 24 грудня 2010 р. Львів : ЛьвДУВС, 2010. С. 65–69.
5. Удовік М.С. Щодо інформаційно-аналітичного забезпечення підрозділів боротьби з економічною злочинністю МВС України під час здійснення перевірочних захо-

дів. Організація інформаційно-аналітичної роботи підрозділів ДСБЕЗ МВС України у протидії економічним злочинам : доповіді провідних вчених. Представників громадськості, державних службовців та працівників підрозділів ДСБЕЗ на міжвідомчому семінарі-нараді / під. ред. Л.П. Скалозуб, В.І. Васишинчук, В.Д. Сапсай, О.М. Джужа, Ю.Ю.Орлов. Київ, 2009. С.148–151.

6. Джужа О.М. Поняття та сутність аналітичної розвідки. Організація інформаційно-аналітичної роботи підрозділів ДСБЕЗ МВС України у протидії економічним злочинам: доповіді провідних вчених. Представників громадськості, державних службовців та працівників підрозділів ДСБЕЗ на міжвідомчому семінарі-нараді / під. ред. Л.П. Скалозуб, В.І. Васишинчук, В.Д. Сапсай, О.М. Джужа, Ю.Ю.Орлов. Київ, 2009. С. 37–46.

7. Інформаційне забезпечення протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, як ефективний захід боротьби з корупцією. *Бюлетень з обміну роботи* / С.І Ніколаюк., О.О. Шаповалов. Київ : МВС України. 2008. № 181. С.12–20.

8. Нормативно-правова база інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності оперативних підрозділів міліції / Я.Ю. Кондратьєв, В.Г. Хахановський. *Науковий вісник НАВСУ*. 2003. № 3. Ч. 2. С. 53–59.

9. Сопільник Р.Л. Взаємодія ревізорського складу та оперативних працівників при проведенні перевірок та збору інформації про відмивання (легалізацію) доходів від здійснення операцій щодо незаконного відшкодування ПДВ з бюджету. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2010. № 1. Львів : ЛьвДУВС, 2010. С. 193–203.

10. Кримінологія : підручник для студентів вищих навчальних закладів / О.М. Джужа, Я.Ю. Кондратьєв, О.Г. Кулик, П.П. Михайліченко та ін.; за заг. ред. О.М. Джужи. Київ : Юрінком Інтер, 2002. 416 с.

УДК 341.4

ЗАКОРДОННИЙ ДОСВІД ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ НА ПРИКЛАДІ ОСОБЛИВОГО АДМІНІСТРАТИВНОГО РАЙОНУ ГОНКОНГ

Кізь Сергій Миколайович,
здобувач (Харківський національний
університет внутрішніх справ,
м. Харків, Україна)

Статтю присвячено дослідженню успішного досвіду подолання тотальної корупції на прикладі Особливого адміністративного району Китайської Народної Республіки – Гонконгу. Розглянуто основні моделі створення спеціалізованих органів по боротьбі з корупцією. Проаналізовано правову основу діяльності, повноваження, організаційну структуру та сферу діяльності Незалежної комісії проти корупції у Гонконзі, на підставі цього з'ясовано що інституції, створені для боротьби з корупцією, дійсно можуть ефективно впливати на зменшення рівня проявів цього негативного явища у сфері публічного адміністрування, та для цього необхідна наявність деяких умов, а саме: повна незалежність та відсутність важелів впливу на таку інституцію, наявність органів, що контролюють та перевіряють звітність антикорупційної комісії, підтримка уряду країни. Наголошено, що Департамент із запобігання корупції проводить детальні до-